

เทศน์โปรดคุณแพพวง วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

จิตวุ่นวาย

คนที่มีนิสัยวาสนาพร้อมแล้ว คือจำพวก "อุคฆฏิตัญญู" เช่นพระยสกุลบุตร และพระสารีบุตร พระโมคคัลลาน์ เป็นต้น นี่คือท่านผู้ที่เป็น "อุคฆฏิตัญญู" ซึ่งคอยจะรู้ จะเข้าใจในธรรม และบรรลุมรรคผลนิพพานได้อย่างรวดเร็วกว่าทุกๆ จำพวกที่เป็น เวไนยชน ที่ควรจะรู้หรือบรรลุธรรมตามศาสนธรรม

พระยสกุลบุตร อยู่ในบ้านอยู่ไม่ได้ เมื่อถึงกาลแล้วบอกว่า "วุ่นวายๆ, ชัดข้องๆ" จนถึงกับออกจากบ้านหนีไปในเวลาเช้านั้น โดยไม่มีจุดหมายปลายทางว่าจะกลับมาอยู่ บ้านอีกหรือไม่กลับ เพราะความชัดข้องวุ่นวายภายในใจ พอดีไปพบพระพุทธเจ้าซึ่ง กำลังทรงจรงกรมอยู่ข้างทางที่พระยสกุลบุตรเดินผ่านไป พระองค์จึงรับสั่งว่า "มาที่นี่ ที่นี้ ไม่ยุ่งไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ชัดข้อง ที่นี้แสนสบาย เธอจงเข้ามาหาเราที่นี่"

พระยสกุลบุตรเข้าไป ก็ประทานพระโอวาท จนสำเร็จมรรคผลขึ้นในขณะนั้น อย่างรวดเร็ว

ถ้าอย่างนี้ก็เหมือนง่าย ๆ ง่ายนิดเดียว และง่ายจนอาจลืมความทุกข์ความลำบาก ของผู้เป็นศาสดา ซึ่งได้สลบไสลไปถึงสามครั้ง ก่อนได้ตรัสรู้ธรรมนำมาสอนโลกที่มี นิสัยมักง่ายเป็นเจ้าเรือน พระยสกุลบุตรนั้นเหมือนกับคนเป็นโรคซึ่งคอยรับยาอยู่แล้ว ยาที่พร้อมที่จะยังโรคให้หายอยู่ด้วย พอรับประทานยาเข้าไป โรคก็หายวันหายคืนและ ระงับดับไปโดยลำดับจนหายขาด ไม่ยากอะไรเลย! ถ้าเป็นอย่างนี้หมอก็ไม่ต้องเรียน มากมายนัก คนไข้ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนและทรมานไปนาน พอเป็นขึ้นหมอให้รับ ประทานยาก็หายไปแล้ว

นี่ถ้าเราพูดขึ้นง่ายก็เป็นอย่างนี้ แต่พึงทราบในหลายแง่ของโรคที่เกิดและฝังกาย ฝังใจในมวลสัตว์ ว่ามีประเภทต่างๆ กัน ทั้งรักษายากทั้งรักษาง่าย เพราะมิใช่โรคหวัด แต่อย่างเดียว พอจะนัดยาแล้วก็หายไปแล้วอย่างนั้น

อีกชั้นหนึ่งก็หนักลงไปกว่านี้ หนักลงไปเป็นชั้นๆ จนถึงขนาดที่กิเลสไม่ฟัง เสียงธรรม โรคไม่ฟังยา ธรรมจะดี ยาจะดีวิเศษวิโส พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ และ หมอ จะมีความรู้ดีเชี่ยวชาญฉลาดขนาดไหน มันก็เข้ากันไม่ได้กับกิเลสและโรคชนิดไม่ รับยารับธรรม สุดท้ายก็ต้องปล่อยไปตามบุญตามกรรมไม่มีใครช่วยไว้ได้ นอกจาก "กุ สลา ธมฺมา" ที่เชื่อถือกันว่ารับได้ทั้งคนตายคนเป็นไม่เลือกหน้า จนพระที่มุ่งต่อ

"ธรรมาภิสมัย" ยุ่งแทบเป็นแทบตายเพราะหาเวลาบำเพ็ญ ไม่ยุ่งกับ กุสลา ธมฺมา มาติกาบังสกุล แทบเป็นลมตาย

จิตของสัตว์โลกที่มีกิเลสเครื่องวุ่นวายสับสน ก็มักเป็นกันอย่างนี้แต่ไหนแต่ไรมาตำหนิกันไม่ลง เพราะต่างคนต่างมี

โรคที่คอยรับยาคือธรรมอยู่แล้ว เช่นประเภท "อุคฆฏิตัญญู" ถัดลงมาคือ "วิปจิตัญญู" และถัดลงมาประเภท "เนยยะ" ที่พอแนะนำสั่งสอนหรือพอจุดลากันไปได้ ตั้งเราทั้งหลายที่ได้พากันอุตสาหะพยายามตะเกียกตะกายด้วยวิธีต่างๆ หลายครั้งหลายหน บำเพ็ญและฟังการอบรมซ้ำๆ ซากๆ ไม่ลดละท้อถอย ธรรมก็ค่อยๆ หยั่งเข้าถึงใจ ๑ เมื่อรับธรรมด้วยการปฏิบัติบำเพ็ญไม่หยุดไม่ถอย ธรรมก็เข้าถึงใจและหล่อเลี้ยงใจให้ชุ่มชื้นเบิกบานด้วยคุณธรรมในอิริยาบถต่างๆ กิเลสทั้งหลายภายในใจที่เคยหนาแน่น ก็ค่อยๆ จางออกไป เบาบางลงไป ใจค่อยติดตัวขึ้นสู่ธรรม นำความสุขเข้าไปหล่อเลี้ยงน้ำใจไม่ขาดสาย รวากับน้ำซบน้ำซึมไหลรินเย็นฉ่ำอยู่ตลอดเวลา ความหวังทั้งหลายก็ค่อยเต็มตื่นขึ้นมาเรื่อยๆ

ความจริงธรรมมีมากเพียงไร อำนาจใจก็มีมาก กิเลสก็มีอำนาจน้อยลง ถ้าธรรมไม่มีเลย กิเลสก็มีอำนาจเต็มที่ อยากรแสดงอำนาจอย่างไรก็แสดงออกมาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ความเดือดร้อนจึงมีมาก เพราะกิเลสมีมากและมีอำนาจมาก ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกได้มาก เมื่อธรรมแทรกซึมเข้าถึงใจมากน้อย กิเลสก็ค่อยอ่อนกำลังลงไป ธรรมก็มีอำนาจมากขึ้นไปโดยลำดับ ๑

ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะพยายามให้ธรรมเข้าสู่ใจอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด ๆ ควรมีธรรมเป็นสรณะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวใจอยู่เสมอ เพราะกิเลสไม่ได้มีกาล ไม่มีสถานที่ เวล่ำเวลา อดีต อนาคต ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดทั้งสิ้น แต่ขึ้นอยู่กับการผลิตการกระทำของมันเท่านั้น อยู่ไหนกิเลสก็สร้างตัวให้เป็นปีกแผ่นมันคงบนหัวใจของสัตว์โลกไม่เว้นวันเวลาเลย กิเลสจึงไม่มีขาดแคลนบนหัวใจสัตว์แต่ไหนแต่ไรมา

ถ้าเราไม่ระมัดระวังตัว มันต้องผลิตผลออกมาเรื่อยๆ ให้ได้รับความทุกข์ความลำบากไม่มีสิ้นสุดจุดหมายปลายทางเลย ความหวังในสิ่งที่พึงใจของสัตว์โลก ก็มีแต่นับวันเลือนรางหายไป เพราะกิเลสที่ตนผลิตขึ้นลบล้างไปเสียหมด

การสั่งสมธรรม การประพฤติปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นคู่แข่งหรือเครื่องปราบปรามกิเลส จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเราผู้มีความหวังประจำใจ และต้องการความสงบร่มเย็นเป็นมิ่งขวัญของใจ ตลอดหน้าที่การงานที่เป็นไปเพื่อความราบรื่นดีงามสม่ำเสมอและผลที่พึงพอใจ ต้องอาศัยการอบรมการประพฤติปฏิบัติทางด้านศีลธรรม เมื่อธรรมเข้าสู่

จิตใจมากน้อย ใจก็ค่อยๆ เกิดความขี้มึนแหม่มแจ่มใส มีรัศมีแพรวพราว เพราะมีความสงบร่มเย็นภายในตัวเป็นพื้นฐานแห่งธรรม พร้อมกับเห็นคุณค่าแห่งใจและคุณค่าแห่งความพากเพียรไปโดยลำดับ ธรรมเป็นสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้ต้องการความสุขความเจริญทั้งภายในและภายนอกโดยทั่วกัน จึงควรอบรมศีลธรรมให้มีขึ้นภายในจิตใจอย่าได้ลดละปล่อยวาง แม้จะยากแสนยาก ลำบากกายใจเพียงไร ก็ควรทำความดีเป็นคู่เคียงกันไป จะเป็นผู้สมหวังทั้งเบื้องหลังเบื้องหน้า ไม่ขาดทุนสูญดอกไปเปล่าจากความเป็นมนุษย์

ความยากลำบากเราไม่ต้องยึดมาเป็นอุปสรรค ที่เคยได้อธิบายมาหลายครั้งหลายหนแล้ว การแก้กิเลสจะไม่ยากได้อย่างไร เพราะกิเลสมันก่อตัวและแสนเหนียวแน่นมาแต่เมื่อไรไม่มีใครทราบได้เลย และไม่ทราบจนกระทั่งปฐาตายายของมันคืออะไร โศตรแซ่ของกิเลสคืออะไร ไม่ทราบได้เลย ทราบได้แต่เพียงว่า มันเป็นโคตรแซ่ที่เหนียวแน่นแสนเอาเปรียบสัตว์โลกมาเป็นประจำ ไม่ยอมเสียเปรียบใครอย่างง่าย ๆ เลยแต่ไหนแต่ไรมาเท่านั้น ฉะนั้นจงพากันผูกอาฆาตมันให้ถึงใจทีเดียว

เราจะทำลายกิเลสซึ่งฝังรากฐานลงอย่างลึกทะลุชั่วหัวใจ จะทำลายเอาอย่างใจคิดใจหวัง ให้ง่ายอย่างปกอกกล้วยมันเป็นไปไม่ได้ เพราะกิเลสไม่ใช่กล้วยพอกที่จะปกอกแล้วเอามารับประทานเลยอย่างนั้นได้ ผู้ปฏิบัติธรรมจึงต้องเป็นผู้มีหลักใจแน่วหนามั่นคง มีความมุ่งมั่นเป็นต้น นี่คือนคนมีหลักใจหรือใจมีหลัก ใจหนักแน่น พุดง่าย ๆ มีเหตุมีผลประจำใจเสมอ เป็นเครื่องบังคับให้ใจดำเนินตาม หรือเดินตามเหตุผลที่พิจารณาเห็นว่าถูกต้องแล้วนั้น ๆ เมื่อใจดำเนินตามหลักของเหตุผลอยู่โดยสม่ำเสมอ ความเคยชินของใจก็มีด้วย สิ่งที่จะมาก่อกังวลใจให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก ก็จะมีน้อยลงเป็นลำดับด้วย ไม่กำเริบเสิบสานดังที่มันมีอำนาจสังหารโลกให้ย่อยยับทางจิตใจ และศีลธรรมอยู่ในท่ามกลางที่ใคร ๆ ก็ว่า "โลกเจริญ ๆ" อยู่เวลานี้แบบไม่ลืมหูลืมตาตั้งผู้เทศน์อยู่เวลานี้เองซึ่งกำลังมีดบอดเต็มที

นี่แหละที่ท่านสอนให้ไปอยู่ป่า หาที่สงบสงัดดังที่พระท่านอยู่กันเรื่อยมา เช่นพระในครั้งพุทธกาลมีจำนวนมากมายที่มุ่งต่อแดนพื้นทุกซ์ ได้ประพฤติปฏิบัติตนด้วยวิธีที่ได้กล่าวมานี้ องค์นั้นสำเร็จมรรคผลอยู่ที่ป่านั้น องค์นี้บรรลुरुธรรมอยู่ที่ภูเขาภูนั้นเรื่อยมาโดยลำดับ ชาวของท่านมีแต่ชาวดีวิเศษวิโส บทชาวของเรามีแต่ความโลภโกรธหลงเต็มตัว แพบเคลื่อนย้ายตัวไปไม่ได้ เพราะมันหนักสิ่งเหล่านี้เหลือประมาณเกินกว่าจะหาบหามไปได้

ถ้าดูเผิน ๆ แบบคนขี้เกียจทั้งหลายสมัยจรวดดาวเทียม ก็เหมือนท่านล้างมือเปิบเอา ๆ ง่ายเหลือเชื่อ ของคนสมัยที่ไม่อยากเชื่อใคร นอกจากเชื่อตัวผู้เดียวที่กำลัง

จะพาจมลงเหวลึกทั้งเป็นๆ อยู่ทุกขณะไม่มีขอบเขตอยู่แล้ว แต่เหตุคือการบำเพ็ญของท่าน ท่านสละเป็นสละตายมาแทบทุกองค์ ไม่ว่าจะออกมาจากสกุลใดๆ เมื่อได้มุ่งหน้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม ด้วยความเชื่อความเลื่อมใสต่อพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ต้องเป็นผู้เปลี่ยนเครื่องแบบใหม่เสียทั้งหมด จริตนิสัยใจคอที่เคยเป็นอะไรบ้าง ซึ่งไม่ดีไม่งามมาแต่ก่อน ท่านพยายามสลัดปิดทั้งหมด เหลือแต่นิสัยดีประจำเพศความเป็นนักบวช ที่กล้าหาญต่อความเพียรเพื่อแดนพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ท่านพยายามดำเนินตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเท่านั้น

เอ้า! หนักก็หนัก, เป็นก็เป็น, ตายก็ตาย, อดก็ยอมอด อิ่มก็ยอมรับว่าอิ่ม ขอให้ได้บำเพ็ญธรรมเพื่อความพ้นทุกข์สมความมุ่งหมายก็เป็นทีพอใจแล้ว สวาทท่านดำเนินอย่างนี้ แล้วก็ถ่ายทอดข้อปฏิบัติปฏิบัติพาเครื่องดำเนินอันดีงามนั้นมาจนถึงพวกเรา ซึ่งเป็นปฏิบัติที่ราบรื่นดีงามสม่าเสมอควรแก่บรรคผลนิพพาน และเป็นปฏิบัติที่สามารถแก้เลส ถอดถอนกิเลสทุกประเภทออกจากใจได้โดยสิ้นเชิงไม่สงสัย ไม่ว่าจะกาลใดสมัยใด เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระองค์ทรงสอนไว้แล้ว ต้องได้ผลเป็นที่พอใจ โดยลำดับทุกยุคทุกสมัย เพราะ "สวาทชาตธรรม" ไม่ขึ้นกับโลกกับสมัย แต่ขึ้นกับความจริงอย่างเดียว

คำว่า "ที่นั่นวุ่นวาย ที่นั่นวุ่นวาย" จะหมายถึงอะไร? ถ้าไม่หมายถึงใจตัวก่อเหตุนี้เท่านั้นพาให้เป็นไปต่างหาก สถานที่เขาไม่ได้วุ่นวาย นอกจากใจเป็นผู้วุ่นวายแต่ผู้เดียว ดินฟ้าอากาศเขาไม่ได้ว่าเขาเป็นทุกข์เป็นร้อนและวุ่นวายอะไร ถ้าดูแบบนักปฏิบัติธรรมเพื่อธรรมอย่างจริงจัง จะเห็นแต่ใจดวงเดียวนี้เท่านั้นตื่นร่นวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา ยิ่งกว่าทางจิ้งเหลนขาด (ทางจิ้งเหลนขาดมันดินริดๆ) สถานที่ใดก็เป็นสถานที่นั้น อยู่ตามสภาพของเขา ผู้ที่วุ่นวายก็คือหัวใจที่เต็มไปด้วยกิเลสเครื่องก่อกวนให้วุ่นวายนั่นเอง ขึ้นชื่อว่า "กิเลส" แล้ว ทุกประเภทต้องทำคนและสัตว์ให้อยู่เป็นปกติสุขได้ยาก ต้องลูกลูกลูกจนกระวนกระวายสายส่ายสั่วไปตามความผลัดดันของมันมากน้อยอยู่นั่นเอง

ที่พระพุทธเจ้าท่านว่า "จงมาสู่สถานที่นี้ ที่นี้ไม่วุ่นวาย!" คือพระองค์ไม่วุ่นวาย พระองค์ได้ชำระความวุ่นวายหมดแล้ว บรรดาสิ่งที่ทำให้วุ่นวายภายในพระทัยไม่มีเหลือแล้ว สถานที่นี้จึงไม่วุ่นวายไม่ขัดข้อง

"ยสกุลบุตร" ถ้าพูดถึงชื่อ ก็ว่า "ยส" เข้ามานี้ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง ที่นี้ไม่เศร้าหมองขุ่นมัวไปด้วยตมด้วยโคลนคือกิเลสโสมมต่างๆ แต่ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าจะทรงทราบชื่อทราบนามของเขาหรือไม่ก็ตาม ก็หมายเอาผู้นั้นนั่นแหละ เมื่อเราทราบชื่อของท่านแล้วก็ถือเอาความว่า สถานที่นั้นก็คือสถานที่บำเพ็ญเพื่อความไม่วุ่นวายนั่นเอง

สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่เวลานั้น ก็เป็นสถานที่ที่ฆ่ากิเลส ทำลายกิเลสทั้งหมด ไม่ใช่เป็นที่สั่งสมกิเลส เป็นสถานที่ไม่วุ่นวายกับอะไรรวดราข้าศึกเครื่องก่อกวน จึงทรงเรียกพระยสเข้ามาว่า

“มาที่นี่ ที่นี่ไม่ยุ่งเหยิง ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่เดือดร้อน” ที่นี่เป็นที่อบรมสั่งสอนธรรมเพื่อแก้ความเดือดร้อนวุ่นวายภายในใจโดยตรง จนยสกุศลบุตรได้บรรลุธรรมเป็นที่พอใจในที่นั้น

ที่นั่นควรเป็นเครื่องระลึก ให้เราทั้งหลายได้คิดถึงเรื่องความวุ่นวายว่า มันอยู่ในสถานที่ใดกันแน่? ถ้าไม่อยู่ในหัวใจนี้ไม่มีในที่อื่นใด เมื่อความวุ่นวายที่ก่อกวนอยู่ภายในใจระงับดับลงไปแล้ว ด้วยความประพฤติปฏิบัติธรรมในสถานที่อันเหมาะสม ความสงบเย็นใจก็เกิดขึ้น ไปที่ใดอยู่ที่ใดก็ไม่วุ่นวาย เมื่อหัวใจไม่วุ่นวายเสียอย่างเดียว อยู่ที่ไหนก็อยู่เถอะไม่วุ่นวายทั้งสิ้น สบายไปหมด! จะอดบ้างอึดบ้างก็สบาย เพราะใจอึดธรรม ไม่หิวโหยในอารมณ์เครื่องก่อกวนให้วุ่นวาย เราสังเกตดูเผิน ๆ ก็พอทราบได้ ด้วยอาการที่แสดงออกของสัตว์และบุคคล ในเวลาที่มีความทุกข์เข้าทับถมมากน้อย เฉพาะอย่างยิ่งขณะจะตายสัตว์จะดิ้นรน คนจะอยู่เป็นปกติสุขไม่ได้ ต้องกระวนกระวายทั้งเนื้อทั้งตัว จนไม่มีสติประคองใจ กระทั่งตายไป

ฉะนั้นจึงมีใจดวงเดียวเป็นตัวก่อเหตุให้เกิดความวุ่นวาย แต่ใจนั้นมีสิ่งที่พาให้ก่อเหตุ ไม่ใช่เฉพาะใจเฉย ๆ จะก่อเหตุขึ้นมาอย่างตื้อ ๆ สิ่งที่แทรกสิงอยู่นั้นคือสิ่งวุ่นวายหรือตัววุ่นวาย เมื่อเข้าไปสิงในจิตใจของผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องวุ่นวายไปด้วยมัน การแก้กิเลสคือธรรมชาติที่ทำให้วุ่นวายนี้ จึงแก้ลงที่ใจด้วยข้อปฏิบัติ เช่น ท่านสอนให้กำหนด “พุทโธ, อัมโม, สังโฆ” เป็นเครื่องบริกรรม หรือกำหนด “อานาปานสติ” เป็นอารมณ์ เพื่อใจได้รับความสงบระงับในขั้นเริ่มแรก ซึ่งเป็นธรรมเครื่องระงับความวุ่นวาย ต่อไปก็ตามดูใจว่ามันวุ่นวายกับเรื่องอะไร? นี่คือขั้นเริ่มแรกที่ปัญญาจะเริ่มออกก้าวเดินเพื่อค้นหาสาเหตุ คือตัวกิเลสที่ทำให้ใจวุ่นวายไม่หยุดหย่อน จนกว่าจะรู้เรื่องของมันไปโดยลำดับ ไม่ยอมถอยทัพกลับไปแพ้ข้าศึก ตัวแทรกซึมก่อกวนที่แอบซ่อนอยู่ภายในจิต

เช่นใจวุ่นวายกับเรื่องรูป รส กลิ่น เสียง เครื่องสัมผัส ซึ่งเข้าใจว่าอันนั้นดี อันนี้ชั่ว อันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ ด้วยความสำคัญต่าง ๆ ปัญญา พิจารณาคลี่คลายดูให้เห็นตามความเป็นจริงในสิ่งนั้น ๆ แล้วย้อนเข้ามาดูจิตใจผู้มีความสำคัญมันหมายในสิ่งนั้น ๆ ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ จนเกิดความวุ่นวายขึ้นภายในตัว ให้เห็นชัดเจน

ทั้งภายในภายนอก ใจก็สงบระงับลงไปได้ เป็นอรรถเป็นธรรม พอมีที่ผ่อนคลายหาย
ทุกข์ไปได้ไม่รุนแรง

การแก้ความวุ่นวายแก้ตรงที่ความวุ่นวายมีอยู่ คือใจนี้เอง แก้ไม่หยุดไม่ถอย ใจ
จะฝืนเราไปที่ไหน จะต้องสงบระงับความกำเริบลงจนได้ไม่เห็นอธรรมเครื่องฝึกกรรม
ไปได้ ปรารถน์ท่านเคยฝึกกรรมจนเห็นผลมาแล้ว จึงได้นำอุบายวิธีนั้นๆ มาสอนสัตว์
โลกเช่นพวกเรา ชาวปฏิบัติธรรมทางใจ

อย่าลืม! อย่าหนีจากจุดนี้! "วิภูจักร" ก็คือจิต เรื่องเกิดเรื่องตาย เรื่องทุกข์
ลำบากทั้งหมด คือจิตเป็นสำคัญ เอา! เอาลงที่นี้เลย! ตัวนี้เป็นตัวก่อเหตุ คำว่า "คือ
จิตนี้" ก็คือกิเลสมีอยู่ในจิตนั่นเอง จิตยังสำรอกปกอกกิเลสออกไม่ได้หมด จึงต้องมี
เรื่องไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นภายในจิตอยู่เสมอ ทั้งๆ ที่ไม่ต้องการให้มันเกิดแต่มันก็เกิด
เพราะธรรมชาติของมันเป็นอย่างนั้น ทางเดินของมันอยู่ที่นั่น จึงลบล้างไม่ได้ด้วยความ
สำคัญ ด้วยความต้องการเฉยๆ

แต่ต้องลบล้างด้วยการปฏิบัติ กำจัดสิ่งนั้นๆ ด้วยเหตุผลที่ควร ได้แก่อรรถ
ธรรมนี้แหละเป็นหลักใหญ่ เอา! บำเพ็ญลงไป คำว่า "อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ" "ตน
เป็นที่พึ่งของตน" ดังที่เคยแสดงแล้ว ให้เด่นภายในใจและความสามารถของเราเอง
อย่าหวังพึ่งใครอื่นอันเป็นการอ่อนความสามารถไม่พิตตัวให้เข้มแข็ง ดังธรรมท่าน
สอน

มนุษย์เราเกิดมาชอบอาศัยผู้อื่นอยู่เป็นนิสัย อะไรๆ ต้องพึ่งผู้อื่น อาศัยผู้อื่น ตั้ง
แต่เล็กจนโต ราวกับไม่มีแข่งมีขามีไม่มีมีมีเท่า ไม่มีสติปัญญาใดๆ เลย มีแต่ปากกับ
ท้อง เวลาเข้าจนตรอกจนมุมไม่มีผู้อาศัยจะไม่จมไปละหรือ? ฉะนั้นเราเป็นนักปฏิบัติ
ธรรม ต้องหัดพึ่งตัวเองตามหลักธรรมที่สอนไว้ จะเป็นผู้ไม่จนมุมในเวลาจำเป็น
พยายามสร้าง "อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ" ขึ้นในตัว สติไม่มีพยายามสร้างให้มี ปัญญาไม่
มีพยายามสร้างให้มี ความซื่อเกียจพยายามปราบปรามมันลงไปให้สิ้นซาก อย่าให้มากิด
ขวางขวางใจอีกต่อไป ความขยันผลิตขึ้นมาด้วยความมีเหตุมีผล เมื่อมีเหตุมีผลความ
ขยันมันเกิดขึ้นได้เอง

ความซื่อเกียจซื่อคร้านนี้ เราเคยได้เงินหมื่นเงินแสนเงินล้านจากมันบ้างไหม? ถ้า
เราสร้างโลกด้วยความซื่อเกียจ จะเป็นคนมั่งมีได้ไหม? ความโง่งมันจะทำให้คนฉลาด
แหลมคมได้ไหม? คนโง่งจะทำอะไรให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความน่าชมมีไหม? ความโง่ง
ความซื่อเกียจอ่อนแอนำหน้า ทำอะไรทันเขาไหม? ความโง่ง ความซื่อเกียจ เมื่อได้เข้าเป็น
อันเดียวกันแล้วทำอะไรไม่สำเร็จ ที่สำเร็จของมันคือบนหมอน "กอนแล้วนิน กินแล้ว

นอน!" อยู่นั่นแล นี่แหละโทษของมันเป็นอย่างนี้ แต่คุณของมันยังมองไม่เห็น อาจเป็นเพราะชีวิตาเรียนน้อยจึงไม่อาจรู้เท่าทันมัน จึงขอมอบให้ผู้เรียนมากนำไปวินิจฉัยเอง จะเหมาะสมกว่า

ที่ต้องการเห็นอรรถเห็นธรรม เห็นความจริงของศาสนธรรมซึ่งมีอยู่ภายในใจเรา ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ เราจะทำวิธีไหน? จะนำความซึ่เกียจซึ่คร้านนี้เข้ามาเป็นผู้นำทางหรือ? หรือจะเอาความโง่เข้ามาเป็นเครื่องบุกเบิกทาง นอกจากมันจะเพิ่มความซึ่เกียจและความโง่ขึ้นอีก หอะไรเป็นชั้นเป็นอันบังไม่ได้เท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นจะเป็นสารคุณของทั้งสองสิ่งนี้

เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่จะแก้ทั้งสองนี้ได้ จะต้องพยายามผลิตสิ่งนั้นขึ้นมา ความฉลาดผลิตได้ ความพยายามคิดอ่านไตร่ตรองอยู่เสมอ เป็นสิ่งที่ผลิตได้ทำไม่ได้ไม่สุด วิสัยมนุษย์เรา ที่แรกต้องพยายามพาคิดพาค้นไปก่อนเพราะยังไม่เห็นผล ก็ยังไม่มีการกำลังใจดุจดั่งมโนงานคิดค้นไตร่ตรองเป็นธรรมดา จนกว่าผลปรากฏขึ้นมาแล้ว เรื่องความอุตสาหะพยายาม ความบึกบึน ความเชื่อความเลื่อมใส ความดุจดั่งภายในจิต จะเป็นไปเอง เพราะผลเป็นเครื่องดึงดูดให้เป็นไป

จงนำสติปัญญาแก่งที่นี้ กิเลสมันอยู่ที่ใจ อย่าไปคาดไปหมายที่โน่นที่นี้ เป็นความผิดทั้งนั้น กิเลสตัวพาเป็นพาคราดพาหมายเราไม่ดูมัน คาดว่าที่นั่นจะดี ที่นี้จะดี ที่นั่นจะเป็นสุข ที่นี้จะสบาย ล้วนแต่มันหลอกเรา เมื่อไปแล้วก็อย่างว่านั่นเอง เพราะ "ตัวนี้" มันร้อน ไปไหนๆ ก็ต้องร้อน ตัวนี้มันทุกซ์ ไปไหนๆ ก็ทุกซ์ ถ้าไม่ดูตัวมันก่อน ทุกซ์ก่อเหตุก่อความวุ่นวายอยู่เสมอภายในใจนี้ จะไม่เห็นที่จืดแฉะ จะไม่เห็นที่แก้ไข จะไม่เห็นที่ระงับดับมันลงไปได้เลย ความสงบสุขความเย็นใจจะไม่ปรากฏ ถ้าไม่ระงับดับลงที่นี้ ด้วยการพิจารณาที่นี้ แก้มันที่ตรงนี้

มันร้อนที่จุดไหนกำหนดดูที่มันร้อนนั้น มันวุ่นวายที่ตรงไหนกำหนดดูที่มันวุ่นวายนั้น ตั้งสติจ่อเข้าไป! ที่ตรงนั้น ให้ความจริงและความวุ่นวายนี้ว่า มันเกิดขึ้นมาจากอะไร? ความทุกซ์เกิดขึ้นมาจากอะไร? อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดทุกซ์ ค้นมันลงไปที่จิตนั้น ทุกซ์นั้นมันเป็นสนามรบด้วยดีแล้วนี้ ความทุกซ์เกิดขึ้นก็เอาความทุกซ์เป็นเป้าหมาย กำหนดลงไป หาเหตุมันเกิดขึ้นมาจากอะไร ค้นคว้ามันอยู่ที่ตรงนั้น ค้นมันที่ตรงนั้น ความวุ่นวายกับความทุกซ์มันเกี่ยวพันกันอยู่ มันเกิดขึ้นมาจากอะไร เกิดมาจากความสำคัญมันหมายนั้นแลไม่ใช่เกิดจากอื่น ว่าอันนั้นเป็นนั่น อันนี้เป็นอย่างนี้ ทั้งๆ ที่มันไม่เป็น จิตไปสำคัญเอาเองแล้วหลงความสำคัญของตัว ก็โกยทุกซ์ขึ้นมาเผาผลาญ

เองให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน มีเท่านี้ เรื่องสำคัญอยู่ที่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นจึงให้ย่อนจิตเข้ามาดูที่จุดนี้

เอ้า! เป็นก็ให้รู้ ตายก็ให้รู้ ให้เห็นความจริงกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ มันทุกข์แค่ไหนให้ดูตัวทุกข์ แต่ก่อนมันยังไม่เกิด ทำไมมาเกิดในขณะนี้ แล้วมันเกิดขึ้นมาจากอะไร ตัวทุกข์มันเป็น "ทุกข์" อยู่แล้วนี่ และเป็นตัว "อนิจจัง อนตตา" อยู่แล้วนี่ ดูให้ชัดด้วยปัญญาจริงๆ นี่แหละเป็นหินลับปัญญา กำหนดพิจารณาสิ่งที่จุดนั้น แล้วความเปลี่ยนแปลงของมันจะแสดงให้เห็น เมื่อสติจดจ่ออยู่ที่ตรงนั้น ไม่ยอมให้จิตคิดไปทางอื่น ซึ่งเป็นการเพิ่มกิเลสขึ้นมาอีก ไม่มีสิ้นสุดยุติลงได้สักที

จงดูเฉพาะจิตที่ว่ามันเป็นทุกข์นั้นด้วยปัญญา ด้วยสติ ใคร่ครวญด้วยความละเอียดถี่ถ้วน นี่แหละชื่อว่าพิจารณาถูกต้อง และเป็นทางระงับดับทุกข์ลงได้โดยไม่ต้องสงสัย ปรารถนาท่านดับทุกข์ท่านดับที่นี้ ผู้มีสติปัญญาท่านดับกันที่นี้ ตรงนี้แหละคือสถานที่ทำความเพียรให้เกิดปัญญา ไม่ต้องไปปรารถนาว่า ให้ทุกข์นี้ดับไปเสีย ไม่ต้องไปตั้งความอยากให้ทุกข์มันดับ ความอยากนี้เป็นสิ่งก่อกวนและเป็นสมุทัย จะเพิ่มทุกข์ขึ้นมาเมื่อมันไม่ดับอย่างใจหมาย เพราะฉะนั้นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับสิ่งที่ปรากฏอยู่คือความทุกข์เวลานี้ ก็คือการกำหนดให้รู้เรื่องราวรู้ราวของความทุกข์ว่าเกิดขึ้นมาจากอะไร จะเห็นความจริงทั้งทุกข์ด้วย จะเห็นความจริงทั้งสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ด้วยปัญญา นี่แหละเป็นอุบายที่จะยุติความทุกข์ได้ และเป็นอุบายที่จะระงับดับทุกข์ลงได้โดยไม่ต้องสงสัย มีจุดนี้เป็นจุดสำคัญ

ไม่ต้องไปปรารถนา ไม่ต้องไปหมาย มันจะเพิ่มทุกข์ ต้องการแต่ความจริง ให้รู้ความจริง ดูความจริงให้เห็น เมื่อทุกข์ไม่ดับมันจะตายไปด้วยกันก็ให้รู้ "มันจะไปไหนวะ?" เอายังงี้เลย เอาลงให้เด็ดถึงคราวเด็ด จิตไม่ตายไม่ต้องกลัว! เอ้า! พิจารณาในสนามรบนี้ ระหว่างชั้นธัมกับจิตนี้เป็นสนามรบของสติปัญญากับกิเลสที่ต่อสู้กัน สติปัญญา กิเลส นั้นเป็นอันหนึ่ง ชั้นธัมเป็นอันหนึ่ง มันเป็นคนละอย่างกันตามความจริง

ถ้าชั้นธัมไม่ปกติจะเป็นชั้นธัมใดก็ตาม จิตต้องกระเทือน ถ้าสติปัญญาไม่ทันจิตต้องกระเทือนและทุกข์ร้อนไปด้วย เพราะตามปกติจิตแล้ว ต้องยึดถือชั้นธัมเหล่านี้ว่าเป็นตนอย่างฝังใจ เพราะอะไร? เพราะกิเลสพาให้ฝัง การพิจารณาสิ่งเหล่านี้โดยแยกส่วนแบ่งส่วนออกไป ย่อมเป็นการถอดถอนกิเลส คือความสำคัญนั้นๆ ให้เบาบางลง จนกระทั่งความสำคัญเหล่านี้หมดไป คำว่า "นั่นเป็นเรา,นี่เป็นเรา" ก็หมดไปไม่ต้องบังคับ แต่มันหมดไปด้วยการพิจารณา นี่แหละที่ว่า "ปัญญาตัดขาด ตัดขาดอย่างนี้เอง"

กรุณาฟังให้ถึงใจ เพราะเทศน์อย่างเต็มภูมิแบบถึงใจ ที่ได้ปฏิบัติหรือสู้รบกับสิ่งเหล่านี้ ชนิดเอาชีวิตเข้าประกันความเป็นความตาย ไม่อาลัยเสียตายชีวิตมาแล้ว จงตัดความสำคัญว่า “นั่นเป็นเรา นี่เป็นของเรา” ออกให้ได้ เพราะทุกข์จะพาให้จม ยิ่งว่าเป็นเราเป็นของเรายู้อีกหรือ? ยึดเอาทำไม ทุกข์นั้นเป็นเหมือนไฟ ยิ่งว่าเป็นเราและนำมาเผาเราทำไมกัน ความร้อนก็รู้ว่าร้อน ความทุกข์ก็รู้ว่าทุกข์ ยังจะกวาดเข้ามาเผาเจ้าของเข้าไปอีกหรือ ทุกข์ก็ให้รู้ว่ามันเป็นทุกข์ กำหนดดูตรงที่ว่ามันทุกข์ด้วยปัญญา นั่นเป็นความถูกต้องที่สุดแล้ว อย่าไปลูบคลำ หาขวากหาหนามมาทิ่มแทงหัวใจเพิ่มเข้าอีก ถ้าไม่อยากจมไปกับกองทุกข์ไม่มีวันโผล่ขึ้นมาได้นะ

เอ้า ทุกข์ตั้งอยู่ก็ให้รู้ว่าทุกข์ตั้งอยู่ ทุกข์เกิดขึ้นขณะนี้ ตั้งอยู่ขณะนี้ แล้วมันจะดับไปขณะต่อไปนั้น ก็ควรจะรู้เห็นตามความเคลื่อนไหวของมัน แต่จิตทำไมไม่เห็นมันเกิดมันดับ จิตกับทุกข์มันเป็นผู้เดียวกันหรือ? ทุกข์เกิดทุกข์ดับ ทำไมไม่เห็นจิตดับไปด้วยกัน? นอกจากรู้ยู่ตลอดเวลาเท่านั้น ถ้ามีสติคอยดูจ้องดูมัน ฉะนั้นจงพิจารณาให้ชัดเจน เมื่อทุกข์ไม่ดับและมันจะตายไปด้วยกันก็ให้มันตายไป จิตยังไม้มันก็ไม่ตายแน่นอน ขอให้รู้ตามความจริงอันนี้เถิด อย่างกลัวทุกข์กลัวตายซึ่งเป็นสังขาร

นี่คือวิธีเผาผลาญกิเลสในหลักปัจจุบันธรรมตามทางของพระพุทธเจ้า ท่านสอนอย่างนี้ ท่านประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ ท่านรู้เห็นมาอย่างนี้ ได้ผลมาอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น เพราะกิเลสไม่เป็นอย่างอื่น คือเป็นกิเลสอยู่โดยดี และธรรมคือสติปัญญาก็สามารถแก้ได้จริง ๆ ไม่สงสัย

การแก้กิเลสชนิดต่างๆ ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ที่เราบ่าเพ็ญปฏิบัติอยู่เวลานี้ เป็นการกระทำที่ถูกต้อง และเหมาะสมแก่การแก้กิเลสทุกประเภทดังพระพุทธเจ้าพาดำเนินมา อยู่ที่ไหนก็ตามอย่าละกิจที่ควรแก้ไข ควรถอดถอน กิจที่ควรจงดอง กิจที่ควรสอดรู้ กิจที่ควรพยายามให้เข้าใจ อย่าผลอตัวนอนใจว่ากิเลสจะตายไปเองโดยไม่ถูกฆ่าด้วยความเพียรทำต่างๆ เพราะกิเลสไม่ใช่หนูพองจะให้แมวช่วยกัดช่วยฆ่าได้ โดยเจ้าตัวไม่ต้องทำงาน

ส่วนอาการของจิตจะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ถ้ามีการชำระสะสางด้วยข้อปฏิบัติอยู่เสมอ แม้แต่สมาธิก็ยังต้องเปลี่ยนสภาพไป จากความหยาบในเบื้องต้นจนเข้าสู่ความละเอียดขึ้นไปเรื่อย ๆ ฐานของจิตคือความแน่นหนามั่นคง ก็แน่นหนามั่นคงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามความละเอียดของสมาธิ

สติปัญญาเมื่อเรานำมาใช้อยู่เสมอ ก็จะค่อยมีกำลังขึ้นเรื่อย ๆ และรวดเร็วขึ้นโดยลำดับเพราะฝึกซ้อมอยู่เสมอ นี่แหละสิ่งที่จะทำให้ปราบปรามกิเลสคือสติกับปัญญา มีมากเพียงไรกิเลสยิ่งกล้ำมากขึ้น ถ้ามีน้อยกิเลสก็เหยียบย่ำทำลายจนแทบไม่

ปรากฏสติปัญญาเลย มีแต่นั่งเฝ้าทุกซอกอยู่นั้น ปล่อยให้ทุกซอกมันเหยียบย่ำทำลายเอา และบ่นอยู่นั้น บ่นเท่าไรก็ไม่เป็นประโยชน์ จะบ่นไปทำไม

หน้าที่ของเรามียังไง ฟาดฟันมันลงไปให้เห็นเหตุเห็นผล เห็นความสัตย์ความจริงซึ่งมีอยู่ในจิตใจดวงนี้ เมื่อเห็นชัดเจนแล้วกิเลสไม่ต้องบอก มันแตกกระจายไปหมด นั่น! และจะสู้เหนือปัญญาไปไม่ได้

นั่นแหละจึงเห็นได้ชัดว่าอะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นกมลจักร อะไรเป็นตัวพาให้เกิดให้ตาย อะไรเป็นตัวทุกข์ตัวลำบากทั้งหลาย อะไรเป็นตัวยุ่งเหยิงวุ่นวาย ที่ไหนเป็นที่เดือดร้อน ที่ไหนเป็นที่วุ่นวาย ปัญญาชัดประจักษ์ใจสิ้นสงสัย เพราะความเดือดร้อนวุ่นวายหมดไป เพราะกิเลสตัวก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ลื่นไปด้วยอำนาจของปัญญา นั่น!

ความหมดทุกข์หมดที่ใจ ร่างกายมีก็เป็นเรื่องของมันจะเป็นไรไป มันมีของมันอยู่จนกระทั่งวันสลายนั้นแหละ ยังเป็นอยู่เดี่ยวแสดงนั้น เดี่ยวแสดงนี้ เดี่ยวเจ็บท้อง เดี่ยวปวดหัวไหล่ ปวดหลัง ปวดเอว ปวดนี้ปวดนั้นอยู่ยั้งจั่ง เรื่องของชั้นนี้ไม่มีเวลาเป็นปกติสุขได้จะว่ายังไง เราอย่าไปสำคัญมันหมายมัน ให้เห็นความจริงของมันจะไม่เดือดร้อน ถึงคราวจริงๆ มันก็เป็นอย่างนั้น นี่เราเห็นชัดตามเป็นจริงอยู่แล้ว มันจะแตกก็แตก ยึดกับมันได้จะว่ายังไง เพราะไม่มีอะไรจะมาทำลายใจได้นี้

การตายของธาตุของชั้นนี้ การสลายของธาตุของชั้นนี้ ไม่ใช่สิ่งที่จะมาลบล้างหรือทำลายจิตใจให้ฉิบหายไป มันเป็นเรื่องของเขาทำหน้าที่ตามธรรมชาติของเขา คือเขาทำหน้าที่ตาม "ไตรลักษณ์" ได้แก่ "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" เขาก็ทำของเขาไป สติปัญญาเรามีเพียงไรก็พิจารณาไปไม่หยุดยั้ง จนรู้รอบตัวโดยสมบูรณ์

ผู้ที่รู้กฎไตรลักษณ์ก็พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงไปชื่อว่า "ผู้ฉลาด" นี้แหละท่านว่า "กุสลา ธมฺมา" ให้ฉลาดที่ตรงนี้ สวดให้ดีนะ "กุสลา ธมฺมา" อย่าคอยแต่จะให้เขาเอาพระไปสวดให้เวลาตาย เคาะโลง ปักๆ แปะๆ เฮ้อ! ราคายะตายไป เรานะไม่อยากจะพบอยากเห็น "กุสลา" แบบนั้น นั่นมันแบบคนตายสิ้นท่าแล้ว ต้อง "กุสลา" แบบมีท่า นำกิเลสกลัวชิ! คือคิดค้นลงที่ "เบญจขันธ์" ให้เกิดความฉลาดขึ้นมา และฆ่ากิเลสไปด้วยชิ ตอนยังเป็นคนอยู่ไม่อยากจะฉลาด เวลาตายแล้วไปกว้านเอาพระมาสวด "กุสลา ธมฺมา" ยุ่งไปหมด กุสลา ธมฺมา ก็เท่าเดิมนั้นแหละจะว่ายังไง ต้องสวดให้ถูกจุดประสงค์และความหมายชิ

สวด "กุสลา ธมฺมา" แปลว่าความฉลาด เรียนเรื่องของตัวให้รอบคอบให้รู้รอบความงอที่อยู่ในตัวนี้ ความฉลาดก็อยู่ในตัว ผลิตขึ้นมาได้ "อกุสลา ธมฺมา" ก็อยู่ที่จิต

แก้จิตจนบริสุทธิ์แล้วไม่ต้องพูดไม่ต้องสวด! "กุสลา ธมฺมา" ให้เสียเวลา "อกุสลา ธมฺมา" ก็เสียเวลา "อพฺยากตา ธมฺมา" ก็เสียเวลา ถ้าตัวเราเป็น "โมฆะ" ไม่สนใจกับ "กุสลา ธมฺมา" เพื่อความฉลาดด้วยสติปัญญา ดังพระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และสามารถทำได้อยู่ขณะนี้ย่อมฉลาด รอบรู้ตามความจริงแล้วสบายดี ตายแล้วไม่ต้องหาพระมา กุสลา ธมฺมา นะ ! จงทำให้ถึงเหตุถึงผลเถอะ เวลาว่ามันรู้จริงๆ นะภายในจิตใจนี้ เพราะความจริงมีอยู่กับทุกคน ถ้าตั้งใจค้นหาต้องเจอ

พระพุทธเจ้าไม่หลอกลวงโลกนี้ พระองค์เห็นก่อนแล้วรู้ก่อนแล้ว จึงนำความรู้จริงเห็นจริงมาสอนโลก แล้วธรรมนั้นๆ จะปลอมไปไหน! นอกจากจิตใจเรามันถูกกิเลสพาให้ปลอมเท่านั้นเอง มันถึงปลอมได้วันยังค่ำคืนยังรุ่ง ได้ยินได้เห็นอะไรปลอมไปหมด เพราะกิเลสมันพาให้ปลอม ถ้าสติปัญญาได้หยั่งเข้าไปตรงไหน ความจริงก็ชัดขึ้นมาตรงนั้น ปัญญาเต็มทีความจริงแสดงเต็มภูมิไม่สงสัย นี่แหละท่านเรียกว่า "เรียนธรรมปฏิบัติธรรมจบ" จบที่ดวงใจนี้

เรียนเรื่องของ "วิภูจักร" "แก้ว วิภูจักร" จบที่จิตแล้วแสนสบาย! ท่านว่าโลกุตรธรรม ธรรมเหนือโลก" ทั้งๆ ที่อยู่ในโลกอยู่ในชั้นก็เหนือโลกเหนือชั้น ไม่ยอมให้ชั้นกดขี่บังคับได้เหมือนแต่ก่อน รู้ตามความจริงของมันเสียทุกอย่างแล้วไม่มีอะไรมากระเทือนจิตใจ ไม่มากดขี่บังคับจิตใจได้เลย จึงเรียกว่า "เหนือโลก" "โลก" คือ "ชั้น" เหนือที่ตรงนี้เอง

"โลกุตรธรรม" แปลว่า "ธรรมเหนือโลก" "นิพพานํ ปรมํ สุข" ถามหาอะไร? ขอให้จิตบริสุทธิ์เท่านั้น กับคำ "นิพพานํ ปรมํ สุข" ก็เข้ากันได้เอง เพราะเป็นธรรมอันเดียวกัน

สวดไม่สวด ว่าไม่ว่าก็อันเดียวกัน จงพยายามสวด "กุสลา ธมฺมา" ให้ตัวเองนะ อย่าไปคอยเอาพระมาสวด "กุสลา ธมฺมา" ให้ยุ่งไป โดยที่ตนไม่สนใจกับ "กุสลา ธมฺมา" ที่มีอยู่ในตนนี้เลย

ถ้าเป็นพระผู้มุ่งธรรมมุ่งธรรมจริงๆ ท่านไม่อยากยุ่ง ท่านรำคาญท่านไม่ออกไป เพราะเสียเวลาบำเพ็ญเพียร นอกจากเป็น "พระหากิน" นั้นแลที่อยากไป เช่นหลวงตาบัวอย่างนี้ละ ไม่แน่ว่าอาจเป็น ขรвата "กุสลา" ก็ได้ใครอย่าด่วนเชื่อนัก ให้ใช้สติปัญญาด้วยดี

"เฮ้อ! วันนี้นัดตายนะ กุสลาอาหารว่างเถิด วันนี้!" มันอาจเป็นไปได้

แต่พระท่านมุ่งอรรถมุ่งธรรมท่านไม่สนใจอะไร ท่านชี้เกี้ยวจูง เวลาสอนให้ "กุสลา ธมมา" ไม่สนใจ เวลาตายแล้วมากกว่านพระไป "กุสลา ธมมา" ให้ยุ่งทำไม? นั่น! ท่านว่าอย่างนี้ เพราะท่านแสวงธรรม ไม่ได้แสวงอะไรอื่นนี้

เอาละ เอวัง จบเสียดที่ ขึ้นพูดไปมากคนเขาจะแข่งเอา